ÖMER HAYYAM

(1048 - 1131)

Derleyen:
Semiramis Kanbak

İÇİNDEKİLER:

KİMDİR? - 3

RUBÂİLERİ

Yahya Kemal Beyatlı - Sabahattin Eyüboğlu - 6
A. Kadir (Abdülkadir Meriçboyu) - 17
Ali Polat - 24
Aydın Karahasan - 27
Enver Gökçe - 31

ONA DAİR

Hayyam'ı okurken.. - 35
Ömer Hayyam / Sabahattin Eyüboğlu - 38
Ömer Hayyam ve rubâileri.. - 43
Ömer Hayyam'ın hayatı ve "efsane"si - 51

ÖMER HAYYAM KİMDİR?

"Yaş döktü bulut çayır çemenden geçerek
Mümkün mü kızıl şarâbı nûş-eylememek
Gerçek bu çemende şimdi biz gezmekteyiz
Bizden bitecek çemende kimler gezecek?"

1048 yılında İran, Nişabur'da doğan şâir, filozof, matematikçi ve astronom Ömer Hayyam çadırcı anlamına gelen "Hayyam" takma adını babasının çadırcılık yapmasından almıştır. Yaşadığı dönemin ünlü veziri Nizamül-Mülk ve Hasan Sabbah ile aynı medresede okumuş, zamanın ünlü alimi Muvaffakeddin Abdüllatif ibn el Lübad'dan eğitim almıştır.

İçinde yetiştiği İslam kültüründeki hâkim anlayıştan ayrılan, kendinden önce yaşayanların insan aklına koymuş olduğu sınırları kabullenmeyen, bir anlamda dünyayı, insanı, var oluşu kendi aklıyla baştan tanımlayarak bunları büyük bir edebi başarı ile rubailer halinde dile getiren Hayyam'ın rubailerinin yanısıra dünya bilim tarihinde de önemli bir yeri vardır.

Matematik dalında "Binom açılımı” olarak bilinen formülün katsayılarının kolayca elde edilmesine yarayan Pascal Üçgeni’ni Pascal'dan önce keşfedenler arasındadır. Öklid (Euclid) aksiyomları üzerinde de çalışmalar yürüten Ömer Hayyam, Paralellik Aksiyomunu başka bir önerme kümesiyle değiştirerek Öklid dışı geometrinin (Non-Euclidean Geometry) temellerini atmıştır. Bugün kullanılan "dar, geniş ve dik açı hipotezleri” bu bakımdan Ömer Hayyam’ın eseri olarak sayılabilir.

Cebir ve geometrinin yanısıra astronomi ile de ilgilenen Ömer Hayyam, Sultan Melikşah tarafından 1074-1075

yılları civârında İsfahan'da kurulan gözlemevi'nin başına getirilmiş ve Fars takviminin düzenlemesi için görevlendirilmiştir. Hayyam tarafından hazırlanan ve "Ömer Hayyam Takvimi", "Melikşah Takvimi" ya da "Celali Takvimi" olarak isimlendirilen bu takvim'in hata payı 5000 yılda bir gün kadardır. Bugün kullanılan Gregoryen takviminin 3330 yılda bir gün hata verdiği gözönüne alındığında Hayyam'ın bu konudaki başarısı daha iyi anlaşılmaktadır.

Rubaileri çeşitli şair ve çevirmenlerce Türkçeye de çevrilmiş bulunan Hayyam'ın bilindiği kadarıyla 158 adet rubaisi bulunmaktadır ancak ona maledilen rubai sayısı binin üzerindedir.

4 Aralık 1131 tarihinde yaşama veda eden Ömer Hayyam'ın mezarı doğduğu yer olan Nişabur'dadır.

BAZI ESERLERİ:

Şiir:

Eş'arı bil Arabiyye
(Arapça rûbailer)

Fen Bilimleri:

Risâletun fi'l-berâhîni 'alâ mesâili'l-cebri ve'l-mukabeleti
(Cebir ve mukabele problemlerinin çözümleri hakkında)
Risâletun fî kısmeti rub'i'd-dâireti
(Dairenin dörtte birinin bölünmesi hakkında)
Risâletun fî şerhi mâ eşkele min musâderâti kitâbi Oklidis
(Öklidis'in eserindeki güç problemlerin açıklamaları)
Risâletun fi'l-ihtiyâli li ma'rifeti mikdâreyi'z-zehebi ve'l-fıddati fî cismin murekkebin minhumâ
(Altın ve gümüşten oluşan bir cismin, oluştuğu bu maddelerin miktarını belirleme ilkeleri hakkında)

El-Kavlu ʻalâ ecnâsi’l-lezî bi’l-erba’a
("Dörtlü Dizi” [Tetrachord])

Metafizik ve felsefe:

Risâletun fi’l-kevni ve’t-teklîfi
(Yaratılış ve insanın kulluk görevleri)
Zaruretu’t-Tezâddi fi’l-’âlemi ve’l-cebri ve’l-bekâ’i
(Dünya, zorunlu kadercilik ve ebedilikteki zıtlıkların mecburîyeti)
Risâletun fi’l-vucûd
(Varlık hakkında)
Risâletu’z-ziyâi’l-ʻakl’i fi’l-ʻilmi’l-kullî
(Küllî ilimlerde aklın nurları hakkında)
Risâle der ʻilm-i külliyât-i vucûd
(Varlıkla ilgili bilimler hakkında)
Risâletu cevâben li-selâsi mesâilin
(Üç mesele için cevaplar)
Risâle der keşf-i hakikat-i Novrûz
(Nevruz günü hakkında)

Biyografi:

Nizamülmülk

Çeviri:

Tercume-i Hutbetu’l-Garrâ-yi İbn Sinâ
(İbn Sina’nın Hutbetu’l-Garra adlı eserinin çevirisi)

RUBÂİLERİ

YAHYA KEMAL BEYATLI - SABAHATTİN EYÜBOĞLU

Dünyâda nedir hisse-i en’âmım hîç
Ömrümde felekten alınan kâmım hîç
Ben şûle-i şevkim sönüversem hîçim
Ben câm-ı Cem’im kırılsam encâmım hîç.
Yahya Kemal Beyatlı (57)

Bu dünyada nedir payıma düşen, hiç
Nedir ömrümün kazancı felekten, hiç
Bir sevinç mumuyum sönüversem hiçim
Bir kadehim kırılsam ne kalır benden hiç.
Sabahattin Eyüboğlu (353)

*****

Yem koydu, tuzak kurdu o Hâlık sayyâd
Saydetti şikâre koydu âdem diye âd
Hem kendi yapar cihanda her nîk ü bed’i
Hem çare bulur herkese eyler isnâd.
Yahya Kemal Beyatlı (58)

Ezel avcısı bir yem koydu oltasına
Bir canlı avladı Adem dedi adına
İyi kötü ne varsa yapan kendisiyken
Tutar suçu yükler kendinden başkasına.
Sabahattin Eyüboğlu (352)

*****

Yâkût-leb ol lâ’l-i Bedehşân nerede
Hoşbûy şerâb o râhât-ı can nerede

Derler meyi İslâm haram etmiştir
İç gam yeme İslâm'a o iyman nerede?
Yahya Kemal Beyatlı (60)

O yakut dudakları kızıl kızıl yanan nerde?
O güzelim kokusu cana can katan nerde?
Müslümanlara şarap haram edilmiştir derler
İçmene bak, haram işlemeyen müslüman nerde?
Sabahattin Eyüboğlu (354)

*****

Bir bender-i köhnedir cihandır nâmı
Gerdûne metaf olmada subh û şâmı
Bir bezm ki ermiş nice bin Cemşîd'e
Bir kasr ki görmüş nice bin Behrâm'ı
Yahya Kemal Beyatlı (65)

Yıkık bir saray bu dünya dedikleri;
Gece ve gündüz atlarının durak yeri;
Yüz Cemşit' den arda kalmış bir dünya bu:
Yüz Behram kendinin sanmış bu gökleri.
Sabahattin Eyüboğlu (275)

*****

Seyret şu dönen kubbe-i bed ef'âli
Ahbâb gidelden beri her yer hâlî
Bir an dahi fevt eylemeden zevkine bak
Ferdâyı unut sen gözet ancak hâli
Yahya Kemal Beyatlı (67)

Bu kubbe altındaki bin bir belayı gör;

Dostlar gideli boşalan dünyayı gör;
Tek soluk yitirme kendini bilmeden;
Bırak yarını, dünü, yaşadığın anı gör.
Sabahattin Eyüboğlu (365)

*****

Efsûs ki mevsim-î civânî geçti
Kış geldi bahâr-ı şâdmânî geçti
Eyvâh şebâbet denilen mürg-i tarab
Biz farkına varmadık pek ani geçti.
Yahya Kemal Beyatlı (68)

Gençlik bir kitaptı, okuduk bitti;
Canım bahar geçti çoktan, kış şimdi.
Hani sevincin, o cıvıl cıvıl kuş?
Nasıl, ne zaman geldi, nasıl gitti?
Sabahattin Eyüboğlu (142)

*****

Hayyam oldunsa mest sen zevkine bak
Bir taze güzelle neşvelen zevkine bak
Madem ki yokluktur işin akıbeti
Yoksun farz et de var iken zevkine bak.
Yahya Kemal Beyatlı (69)

Hayyam, şarap iç, sarhoş olmak ne hoş,
Sevgilin de varsa, sarılmak ne hoş;
Er geç sonu yokluk madem bu dünyanın,
Yok say kendini, bak var olmak ne hoş!
Sabahattin Eyüboğlu (287)

*****

Onlar ki gelüp bu dehre pür-cûş olarak
Ezvâka sarıldılar kadeh-nûş olarak
İçtikleri bâdelerle medhûş olarak
Son uykuya daldılar hem-âgûş olarak
Yahya Kemal Beyatlı (71)

Dünyaya geldiler, coşup taştılar;
Güldüler, eğlendiler, anlaştılar;
Bir kadehte sızıverdiler bir gün
Ölüm uykusunda kucaklaştılar.
Sabahattin Eyüboğlu (133)

*****

Biz kuklalarız oynatan üstâd felek
Zannetme mecazdır bu hakîkat gerçek
Varlık sahnında oynadık bir müddet
Sandûk-ı adem ka'rına indik tek tek
Yahya Kemal Beyatlı (72)

Biz gerçekten bir kukla sahnesindeyiz:
Kuklacı Felek usta, kuklalar da biz.
Oyuna çıkıyoruz birer, ikişer ikişer;
Bitti mi oyun, sandıktayız hepimiz.
Sabahattin Eyüboğlu (51)

*****

Yaş döktü bulut çayır çemenden geçerek
Mümkün mü kızıl şarâbı nûş-eylememek
Gerçek bu çemende şimdi biz gezmekteyiz
Bizden bitecek çemende kimler gezecek?
Yahya Kemal Beyatlı (74)

Bulut geçti, göz yaşları kaldı çimende
Gül rengi şarap içilmez mi böyle günde?
Bugün bu çimen bizim, yarın kim bilir kim
Gezecek bizim toprağın yeşilliğinde.
Sabahattin Eyüboğlu (361)

*****

Cennet ne cehennem ne gören yok a gönül,
Bir avdet edüp haber veren yok a gönül,
Ummîd ile korktuğumuz o şeylerden ki,
Bir nam ü nişâne gösteren yok a gönül!
Yahya Kemal Beyatlı (78)

Kim görmüş o cenneti, cehennemi?
Kim gitmiş de getirmiş haberini?
Kimselerin bilmediği bir dünya
Özlenmeye, korkulmaya değer mi?
Sabahattin Eyüboğlu (151)

*****

Mey nûş etmek ve neşvedir âyînim
Âzâde-i küfr ü dîn oluştur dînim
Sordum mihrin nedir arûs-ı dehre
Neşven dedi yüzgörümlüğüm kâbînim.
Yahya Kemal Beyatlı (79)

Benim yasam artık şarap, çalgı, eğlenti;
Dinim dinsizlik, bıraktım her ibadeti;
Nişanlım dünyaya: Ne çeyiz istersin, dedim:
Çeyizim,senin gamsız yüreğindir, dedi.
Sabahattin Eyüboğlu (241)

Esrâr-ı ezel ki saklı senden benden
Bir bilmecedir ne ben habîrim ne de sen
Biz perdenin arkasında söylenmedeyiz
Vaktâki iner ne sen kalırsın ne de ben.
Yahya Kemal Beyatlı (85)

Varlığın sırları saklı, benden;
Bir düğüm ki ne sen çözebilirsin, ne ben.
Bizimki perde arkasında dedi-kodu:
Bir indi mi perde, ne sen kalırsın, ne ben.
Sabahattin Eyüboğlu (21)

*****

Hayyâm ki dikti haymeler hikmetten
Nâgâh tutuştu âteş-i mihnetten
Mikrâz-ı ecel tınâb-ı ömrün kesti
Dellâl-i acûl de sattı dun kıymetten.
Yahya Kemal Beyatlı (87)

Hayyam bilgelik çadırları dokudu;
Sonra dert potasında yandı kül oldu.
Bir pula satıldı kader çarşısında,
Ölüm celladı geldi, boynunu vurdu.
Sabahattin Eyüboğlu (110)

*****

Pek çoktan olunmuş olacaklar derkâr
Takdîr ise nîk ü bedi yazmış her bâr
Bahşetti ezelden O ne lâzımsa bize
Pek nâfiledir uğraşıp olmak gamhâr
Yahya Kemal Beyatlı (90)

Olanların olacağı belliydi çoktan;
İyiyi kötüyü yazmış kaderi yazan;
Ta baştan gereği düşünülmüş her şeyin:
Neden boşuna uğraşır, dertlenir insan?
Sabahattin Eyüboğlu (371)

*****

Vaktiyle bu testi ben kadar âşık-ı zâr
Olmuş zencîr-bend-i giysû-yı Nigâr
Boynunda bugün şu gördüğün kulp o zaman
Bir koldu ki sarmaştığı yer gerden-i yâr.
Yahya Kemal Beyatlı (93)

Şu testi de benim gibi biriydi;
O da bir güzele vurgun, dertliydi.
Kim bilir, belki boynundaki kulp da
Bir sevgilinin bembeyaz eliydi.
Sabahattin Eyüboğlu (41)

*****

Hayyâm günâh için şu mâtem neyedir
Gam fâide bahşederse bilmem neyedir
Gufran gelmez günâhkâr olmayana
Mâdâm o günâh için gelir gam neyedir
Yahya Kemal Beyatlı (94)

Hayyam, günahım var diye tasalanma,
Bunun için dertlere düşmek boşuna.
Günah olacak ki Tanrı bağışlasın:
Rahmet neye yarar günah olmayınca.
Sabahattin Eyüboğlu (209)

Yezdan bizi balçıktan ederken tahmîr
Bizden çıkacak fi'li de etmiş takdîr
Ben hükmüne ma'kûs günâh işlemedim
Dûzahde niçün yakmağı kılsun tedbîr.
Yahya Kemal Beyatlı (96)

Beni özene bezene yaratan kim? Sen!
Ne yapacağımı da yazmışın önceden.
Demek günah işleten de sensin bana:
Öyleyse nedir o cennet cehennem?
Sabahattin Eyüboğlu (18)

*****

Hemşehr-i mey ol ki milk-i Mahmûd budur
Âvâze-i çengi dinle Dâvûd budur
Geçmiş ve gelen günleri tezkâr etme
Zevk et ki hayâttan da maksûd budur
Yahya Kemal Beyatlı (98)

İç, şarap iç, Mahmut olmak budur;
Çalgı dinle, Davut olmak budur;
Geçmişi, geleceği düşünme
Gününü gün et, yaşamak budur.
Sabahattin Eyüboğlu (357)

*****

Mâdâm hakîkat ve yakîn cümlesi boş
Şekk üzre bütün ömr ise geçmez pek boş.
Mey nûş edelim ki bî-haber kaldıkça
İster ayık olsun kişi ister sarhoş
Yahya Kemal Beyatlı (101)

Gerçeği bilemeyiz madem, ne yapsak boş;
Ömür boyu kuşku içinde kalmak mı hoş?
Aklın varsa kadehi bırakma elden
Bu karanlıkta ha ayık olmuşsun, ha sarhoş.
Sabahattin Eyüboğlu (263)

*****

Esdikçe sabâ dâmen-i gül çâk olmuş
Bülbül güle bakdıkça tarabnâk olmuş
İç bâdeyi çünki bâd elinden nice gül
Kopmuş da dalından dökülüp hâk olmuş.
Yahya Kemal Beyatlı (102)

Seher yeli eser yırtar eteğini gülün
Güle baktıkça çırpınır yüreği bülbülün
Sen şarap içmene bak, çünkü nice gül yüzler
Kopup dallarından toprak olmadalar her gün.
Sabahattin Eyüboğlu (329)

*****

Ruh anlasa hakkıyla nedir sırr-ı hayât,
Anlardı eğer varsa hafâyâ-yı memât,
Aklınla bugün bilmediğin mânâyı,
Kabrinde mi idrâk edeceksin heyhât.
Yahya Kemal Beyatlı (103)

Yaşamanın sırlarını bileydin
Ölümün sırlarını da çözerdin;
Bugün aklın var, bir şey bildiğin yok:
Yarın, akılsız, neyi bileceksin?
Sabahattin Eyüboğlu (10)

Bir kasr idi çekmiş göğe bürc ü bârû
Şehler yere yüz sürdüğü bir kasr idi bu
Bir kumru cihannümâsı üstünde durup
Her an ötüyor diyordu ku ku ku.
Yahya Kemal Beyatlı (106)

Bu sarayın başı göklerdeydi bir zaman;
Padişahlar girer çıkardı kapısından.
Şimdi duvarında bir kumru: Guguk, diyor.
Guguk, guguk, o şanlı günlerin ardından.
Sabahattin Eyüboğlu (292)

*****

Bir dem toy idik tâlib-i üstâd olduk
Bir dem de biz üstâd olarak şâd olduk
Fehmeyle sözün sonunda encâmımızı
Biz âb idik evvel giderek bâd olduk.
Yahya Kemal Beyatlı (75)

Biz de çocuktuk, bir şeyler öğrendik;
Bildiklerimizle övündük, eğlendik.
Şu oldu, bu oldu da ne oldu sonra?
Bir bulut gibi geldik, yel gibi geçtik.
Sabahattin Eyüboğlu (109)

*****

Zühre'yle Kamer gökte olaldan peydâ
meyden iyi şey görmedi bir kimse daha
ben mey satanın aklına cidden şaşarım
bir şey alamaz sattığı şeyden âlâ
Yahya Kemal Beyatlı (55)

Dünyaları değişmem kızıl şaraba;
Ay da ondan sönük; çoban yıldızı da.
Şarap satanların aklına şaşarım:
Ondan iyi ne var alınacak dünyada?
Sabahattin Eyüboğlu (107)

Çeviri : Yahya Kemal Beyatlı (1) - Sabahattin Eyüboğlu (2)

(1) Rubâîler ve Hayyam Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş
(2) Ömer Hayyam, Dörtlükler

Al deste piyâleyle (1) sebû (2) ey dilcû
Çık gez ara bir tâze çemen bir leb-i cû (3)
Devran nice mehrûların endâmından (4)
Yüze kerre piyâle yaptı yüz kerre sebû
Yahya Kemal Beyatlı (105)

(1) piyâle: kadeh, şarap bardağı
(2) sebû: testi
(3) leb-i cû: dere kenarı
(4) mehrû: ay yüzlü
(5) endâm: vücut

Tâ perde-i esrâra kadar râh (1) olamaz
Bir tâbiyedir (2) bu kimse âgâh (3) olamaz
Topraktan başka ilticâgâh (4) olamaz
Gûş et (5) bu uzun hikâye kûtâh (6) olamaz
Yahya Kemal Beyatlı (107)

(1) râh: kaygı, keder
(2) tâbiye: nizam
(3) âgâh: vâkıf, bilen
(4) ilticâgâh: sığınak
(5) gûş et: can kulağı ile dinle
(6) kûtâh: kısa

A. KADİR
(Abdülkadir Meriçboyu)

DÜNYA BİR YANA SEN BİR YANA

Yeryüzü padişahların, kralların olsun.
Cehennem kötü insanın olsun, cennet iyi insanın.
Tanrıya toz kondurmamak meleğin işi olsun,
temizlik cennet kapıcısının işi.
Kim ne olursa olsun,
sevgili bizim olsun tek,
cam canımızın olsun.

DÖNEN KİM?

Al istersen, veresiye cennet senin olsun.
Bana bir açıklık yer,
bir çayır çimen olsun,
bir kadeh, bir güzel, bir şarap sunan olsun, yeter.
Ama bunlar peşin olsun.
Cennet, cehennem gibi lâflara boş verelim.
Cehenneme hani kim gitmiş,
hani, cennetten dönen kim?

BENİM PAYIM

Düşe düşe sarhoşluk düştü benim payıma.
İnsanlar, neden kınarsınız beni?
Ya bütün haram şeyler sarhoş etseydi,
Ortada bir tek ayık zor görürdünüz.

BU KORKU NE?

Kendini sorguya çek, aklın başındayken.
Ne getirdin? Ne götüreceksin?
Şarap içmem, diyorsun, ölmek var.
İçersen var da, içmezsen yok mu?

TIN TIN ÖTERSİN

İçmeyen insan ne anlar bu şarkıdan.
Yaşamanın tadını ne bilir yüzü paslı.
Yeryüzü sevene ışıl ışıl ışıldar.
Oysa sen tın tın ötersin,
sana bizim aşkımız bir şey demez,
ey içi kara, sersem yobaz!

AŞK ŞERBETİ

Seni sevdim diye kınarlarsa beni,
kılım kıpırdamaz.
Yürek ne, sevgi ne, onlar bilir mi ki?
Bir kavgam bile yok benim onlarla;
dolu tas er kişiye gerek,
yaramaz aşk şerbeti er olmayana.

BIRAKMAZSIN ADAMI

Ey şarap, güzel şarap, tatlı şarap,
ne kadar iyisin tasın içinde, ne kadar iyi.
Ama bir bağsın aklın ayağında, bir düğüm.
Koyvermezsin adamı ne mal olduğunu anlamadan.

DEĞMEZ

Bütün bu çabalaman neden?
Karnını doyurman içinse bir diyeceğim yok.
Üstün başın, çoluğun çocuğun içinse gene yok.
Ama çok paralı bir adam olmak içinse
Kıyma güzel ömrüne, değmez.

TOPRAK

Dün testicilerin ordan geçiyordum,
elleri baktım ne güzel oynuyordu toprakla,
baktım on parmakta on hüner.
Kimse farkında değildi, bir ben gördüm,
babamın toprağıydı ellerindeki toprak.

GÖZÜNÜ DÖRT AÇ

Şu zamanda bir sürü dostun olacak da ne olacak.
Şöyle uzaktan bi selâm, nasılsın iyi misin, o kadar.
Tam inanır güvenirsin, basarsın bağrına,
bir de can gözünü açtın mı, ne göresin,
dost bellediğin dost değil, yılan.

VIZ GELECEK

İster Müslüman olsun, ister gâvur olsun, bana ne,
sımsıcak olsun yürek dediğin,
sevgiyle dolu olsun ağzına dek.
Bizim deftere adın hele bir yazılsın, kardeş,
o zaman cennet de vız gelecek sana,
göreceksin, cehennem de vız gelecek.

ŞEYH İLE OROSPU

Bir şeyh dedi ki bir orospuya:
«Sarhoşsun kızım sen oldum bittim,
bugün birinin koynundasın, yarın birinin.»
Orospu, bakıp bakıp şeyhin suratına, ne dese:
«Ben dediğin gibiyim, şeyhim, doğru,
ama sen, şu göründüğün gibi misin?»

BİZ İNSANLAR

Kuşlar gibi tuzağa düşmüşüz.
Feleğin durmadan yumruğunu yemişiz.
Al kanlar içinde baştan çıkmışız.
Kapısız, damsız şu yuvarlakta
bir sürü insanız, başıboş, kimsesiz.
Bu dünyaya istediğimiz gibi gelmedik,
bu dünyadan istediğimiz gibi gidemeyiz.

CEHENNEM

Görmüş geçirmiş adama canım kurban,
ayağının tozu olayım onun, tozu.
Asıl cehennemi sen gel bana sor, ahbap,
asıl cehennemi sen gel bana sor:
Hiç yanmamış bir adamla otur bir parça konuş,
gör bak, cehennem denen şey nasıl oluyor.

UĞURLAR OLSUN

Özgürlük yoluna girmezsen,
bu yolda koşmazsan vargücünle,
yıkamazsan yüzünü kanında yüreğinin,

yarın avucunu yalarsın.
Er dediğin kendini yok bilmedi mi,
cayır cayır yanmadı mı yürek dediğin,
hadi öyleyse, uğurlar olsun.

BİR GÜN GELİR

Yaşadın, yaşadın, bin yıl yaşadın diyelim hadi,
Sen bana sonunu de bunun, sonunu.
Şu yıkık dökük saraydan çekip gitmek değil mi?
Ha anlı şanlı bir sultansın, ha bir dilenci,
Bir gün gelir ikisi de çıkar bir kapıdan.

ANLADIMSA

Dünyaya gelirken sormadı kimse bana
İster misin gelmek, istemez misin?
Şaştım kaldım burda ne gördüysem.
Şimdi de çekip gidiyorum işte,
Bu da elimde değil, ne yapayım.
Anladımsa bu işi arap olayım.

SAKIN HA

İyi yürekli mi, akıllı mı, yanaş, korkma.
Nobran mı, yetersiz mi, kaç bucak bucak.
Akıllı insan zehir sunsa al, iç.
Nobran bal şerbeti uzatsa, sakın ha!

KULLUĞA PAYDOS

İki günde bir somunla katığım olsun,

kırık bir testide yarım tas soğuk suyum.
Bunlar varken el kapısında kulluk ha?
Gel gör, yaparsam namussuzum.

İNSANCA YAŞAYAMAMAK

Bu dünyadan mı korkar sanırsınız beni,
ölmekten mi korkar sanırsınız,
canımın, bırakıp bedenimi, gitmesinden mi?
Ölüm gelmiş gelmemiş, umurumda değil.
Yolumu kesen, insanca yaşayamamak.

TANRI'YLA KONUŞMALAR

YASAK

Süsle, beze, lokum gibi ko karşımıza,
esmeri, de, beyazı, de, pembesi, de,
baştan çıkar, yerlere ser bizi, öldür,
sonra çevir dört yanımızı bir sürü yasakla,
ona bakma, şuna bakma, buna bakma,
dolu tası eğri tut, ama içindekini dökme.

FARK NE

Günahsız tek kişi göster bana,
insan nasıl yaşar günah işlemeden?
Ben kötü bir şey yapıyorum günün birinde,
sen küplere biniyorsun o zaman,
ağlatıyorsun anamı, kıyasıya.
Kötü şey değil mi bu seninkisi?
Öyleyse aramızda fark ne?

ALIŞVERİŞ

Hadi ben isyan etmiş bir kulum,
sen de ne olur bir kere ne, de.
Hadi ben içi kapkara bir nesneyim,
ama senin aydınlığın hani nerde?
Bizden sana ibadet, senden bize cennet ha
Nerde kaldı öyleyse iyiliğin, adamlığın,
seninkisi düpedüz alışveriş değil de ne?

NEDEN

O gün başka işin yokmuş ki,
yetmiş iki millet çıkarmış komuşsun ortaya,
bir sürü soy sop çıkarmış komuşsun.
Bense, aşk soyuna bağlı doğmuşum sımsıkı.
Bu ayrılık gayrılık neden diye sormuş durmuşum,
bu Müslümanlık, bu gâvurluk neden,
aşk içinde erimek varken?

Çeviri : A. Kadir
Bugünün Diliyle Hayyam

ALİ POLAT

Ey gönül, bu muammayı çözmeye eremezsin.
Bilgeler ne diyor, o nükteye eremezsin.
Kur kendine dünyada bir cennet, kadeh ile meyden.
Öte yandaki cennete ya erer, ya eremezsin!
(10)

Ayrılınca temiz canımız bedenden seninle benim,
İki kerpiç koyarlar mezarımıza seninle benim.
Sonra başkalarının mezarına kerpiç olsun diye
Dökerler bir kalıba toprağımızı seninle benim.
(17)

Her gün biri çıkar; başlar ben, ben demeye,
Altınları gümüşleriyle övünmeye.
İşleri tam düzene girdiği anda,
Ecel çıkıverir pusudan: Benim ben, diye.
(100)

Sarhoş, cehennemlik olacak, diyorlar bana,
Yanlış bir sözdür, gönülden inanmam ben ona,
Âşık ile sarhoş, cehenneme gidecek olursa eğer,
Yarın, avuç içi gibi bomboş göreceksin cenneti, inan bana.
(146)

Kuklayız biz, kuklacıdır çarkıfelek
Vallahi mecaz değil, bu söz bir gerçek!
Varlık sahasında oynadık oyunumuzu,
Yokluk denilen sandığa girdik tek tek…
(178)

Dünya üç beş bilgisizin elinde;
Onlarca her bilgi kendilerinde.
Üzülme, eşek eşeği beğenir;
Hayır var sana kötü demelerinde.
(196)

Gün varsa budur, başka zaman belli değil,
Yarınlara takılmasın kafan, belli değil!
Gönlün uyanıksa, hoşça geçir zamanını,
Ömründen geriye ne kaldı, belli değil?
(218)

Sen ben yok iken de vardı bu gündüz geceler,
Dönmekteydi bir arzuyla şu göklerle yer.
Toprağın üzerine ayağını yavaş bas,
O bir güzelin göz bebeğiymiş meğer!
(220)

Lâle bahçelerinin bulunduğu her ovada,
Bir padişahın kanı akmıştır orada,
Yerden biten her menekşe dalı;
Bir ben idi bir güzelin yanağında.
(230)

Yazık; gençliğin defteri dürüldü gitti!
Hayatın o taze baharı dün oldu gitti!
Adına gençlik denilen şey var ya,
Anlamadım; ne zaman geldi, ne zaman gitti?
(252)

Al kadehi, ey gönlümün dileği güzel,
Süzüle süzüle bahçeye, dereye gel.
Feleğin huyu kötü; nice kişileri

Bin kez kadeh, bin kez testi yapmıştır ecel.
(300)

Sen içmiyorsan, içenleri kınama bari;
Bırak aldatmacayı, ikiyüzlülükleri,
Şarap içmem diye övünüyorsun, ama,
Yediğin haltlar yanında şarap nedir ki?
(312)

Bilmem, Tanrım, beni yaratırken neydi niyetin,
Bana cenneti mi, cehennemi mi nasip ettin;
Bir kadeh, bir güzel, bir çalgı, bir de yeşil çimen
Bunlar benim olsun, veresiye cennet de senin.
(318)

Geçmiş günü sen unut, sakın anma,
Gelmeyen yarın için de yanıp yakılma,
Geçmişle gelecek derdini at bir kenara,
Gün varsa bugündür, onu boşa harcama!
(330)

Çeviri : Ali Polat
Ömer Hayyam ve Rubaileri

AYDIN KARAHASAN

(Farsçalarıyla birlikte)

Ber çehre-ye gol nesîm-e nevrûz hoşest,
Der sahn-ı çemen rûy-e delefrûz hoşest,
Ezdî ke gezeşt her çe gûyî hoş nist;
Hoşbaş vêz di megû ke emrûz hoşest.

*

Gül çehreye nevruzda vuran rüzgâr ne hoştur.
Sahn-ı çemendeki o işveli yâr ne hoştur,
Dem vurma köhne geçmişten, hiç hoş değil o,
Beraber geçen günlerimiz ey yâr ne hoştur.

***

Nakerde gonah der cehan kist begû?
An kes ke gonah nekred çon zişt begû,
Men bed konem ô to bed mokâfat koni;
Pes ferg-e miyan e men ô to çist begû.

*

Şu dünyada günah işlameyen söyle kim var?
Günah işlemeden yaşamak mümkün mü ey yâr?
Kötüyüm diye bana kötülük edeceksen,
Ey tanrı aramızda öyleyse ne fark var?

***

Hayyam ze behr-e gonah in mâtem çist,
Vez hordan-e gam faîde biş o kem çist
Ankâ ke gonah ne kera gofran neboved
Gofran , ze berâye gonah amed, gem çist.

Hayyam, günahım var diye üzme kendini,
Nasıl olsa faydası yok çekme derdini,
Hani tanrı rahman ve rahimdir derler ya
Günahkâr olmayınca sunar mı rahmetini?

***

Yakût-e leb-e lel-e Bedehşani kû?
V'an râhat-e rûh-e râh-e reyhâni kû?
Mey gerçe haram der moselmani şod,
Mey mihor o gam mehor, moselmani kû?

*

Nerde o yakut dudaklı Bedehşan güzeli?
Nerde o reyhan kokulu nazik bedeni?
Şu müslümanlar gerçi şaraba haramdır der,
İçmene bak, haram işlemeyen müslüman hani?

***

Gûyend merâ ke dûzahî başet mest,
Govlist helâf del der u natvan best,
Ger âşeg o meyhane be dûzah başend
Ferdâ bînî bahşet hemçon kef-e dest.

*

Güya içenlerle sevenler cehennemlik imiş,
Gerçeğe aykırı bu lâfı acep kim etmiş?
Âşıklarla sarhoşlar cehennemlik iseler
Yarın cennete avucum kadar bir yer kalmış.

***

Omret çe do sad boved çe si sad, çe hezar,

Z’in kohne sera berûn berended nâçâr,
Ger padeşahi vo ger gedây-e bâzâr,
İn her do be yek nerh boved âher-e kâr.

*

İki yüz yıl, üç yüz yıl, bin yıl yaşasan hatta,
Ne çare ki sonunda kısmetin iki tahta;
İster padişah, ister pazarda dilenci ol,
Hepsi de buluşacak son gün kara toprakta.

***

Averd be ezteranem evvel be vocud,
Coz hayretem ez heyat çîzî nezud,
Reftim be ekrah o nedânîm çe bûd,
Z’in ameden ô bûden ô reften megsûd?

*

Bu dünyaya ne kendi isteğinle gelinir,
Ne de isteğimizle bu dünyadan gidilir,
Maksat ne bu gelişten bu gidişten bilmem ki,
İşte geldik, gördük, gidiyoruz, ne denir?

***

Kes held o cehimrâ nedidest ey del?
Guyi ke, ez an cehan residest ey del?
Ommid o herase ma be çizist kez an
Hod nâm o neşani ne pedidest ey del?

*

Cennet ne, cehennem ne gören var mı ey gönül?
Gidip de bir haber getiren var mı ey gönül?

Nedendir bu korku, bu telaş sonsuz meçhulden?
Bugüne dek bir iz gösteren var mı ey gönül?

***

Der sovmee vô madrese ve deyr o keneşt,
Tersende ze dûzehend o cûyây -e beheşt,
An kes ke, zse esrâr-e hodâ bâ heberest,
In tohm der enderûn-e del hîç nekeşt.

*

Tekkede, medresede, havrada, kilisede;
Bir cennetle cehennem korkusudur hepsinde,
Yüce varlığın sırlarına erdin mi bir yol,
Korkunun uğramaz semtine zerresi bile.

Çeviri : Aydın Karahasan

Ömer Hayyam ve Rubaileri - Hayatı, Sanatı, Dünya Görüşü

ENVER GÖKÇE

Gerçeği bildiysen, hesaplaş kendinle,
Önce ne getirdin, sonra götüreceğin ne?
Şaraptan ölüm var içmem diyorsun,
İçsen de öleceksin, içmesen de!
(Hamza - 12)

Bu ay'la bu Zühre, gökte doğdum doğalı,
Al şaraptan daha iyi şey, görmedi insan!
Şaşarım, şarap satanların aklına şaşar:
Daha iyi ne alacaklarmış, bu sattıklarından!
(Hamza - 17)

İçmiyorsan, bari kınama içenleri,
Dur, bu numara bu düzen de ne?
Tıkındığın yüzlerce lokmalar n'oluyor
Böbürleniyorsun ama, içmiyorum diye.
Seninkinin yanında bizim şarabın,
Hükmü n'olur fıkaracık: kul köle.
(Hamza - 22)

Dikme, keder ağacını kalbe,
Sevinç kitabı düşmesin dilinden.
At derdi, şarap iç, bahtiyar ol
Şu dünyada ömür, üç günlük.
(Hamza - 23)

Cennette şarap var, tanrı söz verdi ya.
Bir de haram mı edermiş her iki dünyaya!
Be yavri, Arabın devesini öldürdü diye
Peygamber haram etti şarabı: Hamza'ya!
(Hamza – 31)

Üç beş kara cahil tutmuş dünyayı,
Sorarsan, her bilgide onlar var!
Üstlerine eşek yok eşeklikte,
Dert etme, eşek olmadın mı da eşekle:
Gâvur der çıkarlar.
(Pervin - 32)

Sofusun ya için pis kapkara,
Sofuluğun da, gösteriş numara;
Sözüm ona, hırkalar giymişin;
Lan, tanrı yutar mı dübara!
(Pervin - 35)

Var ya iki günde bir somuncuğun,
Bir kırık testin, birazcık suyun!
Daha ne, muhanet kişilere daha ne:
Elpençe divan durduğun!
(Pervin - 36)

Buyrukçu, biz senden çok iyiyiz çok,
Bu sarhoşlukla da senden ayığız!
İçtiğin insan kanı senin, bizimki ne üzüm,
İnsafa gel, hangimiz katil hangimiz kanlıyız!
(Pervin - 41)

Laf değil, he vallah kuklalarız,
Felek de kuklacı, kambur felek!
Varlık sahnesinde döktürdük durduk,
Yokluk sandığına tıkıldık tek tek!
(Kukla - 43)

Bu, derde dert katan gökler,
Beni kapıp götürmeden,
Seni yerime komazlar!
Dünyaya gelmemiş kişiler,
Neler çektik, bilseler bu devirden;
Doğmazlardı anadan, doğmazlar!
(Kukla - 47)

Dünya bu, başın derde düşer gönül,
Bilemezsin canını uçar bedenden!
Bir iki günün iyi geçsin bari, otur şu çimene:
Toprağından çayır çimen bitmeden!
(Pergel - 66)

Başımız iki ama, beden bir:
Bir pergel'e benzeriz, sevgili!
Sonunda baş başayız elbet:
Şimdi, bir çemberde sanki,
Döner ha döneriz, sevgili!
(Pergel - 71)

Girdim baktım,
Testicinin evine:
Çark'ta, basamak'ta,
Testicinin ayağı.
Durmuş ta testi işler,
Çekinmeden, pervasız:
Sultan kellesinden kulp,
Yoksul ayağından, ağız!
(Testi ile testici - 73)

Benim gibi âşıktı,
Şu testi,
Ağlardı, ah ile vah ile,
Benim gibi, aradı yari!
Şuracığında gördüğün yok mu:
Kulp değil, eldi o
Boyuncuğundan sarardı, yari!
(Testi ile testici - 77)

Yer ağarmadan erce kalk, ey uslu koca,
İyi bak da öğütle, o toprak yuğuran oğlancığa!
Keykûbat'ın beyniyle, Perviz'in gözünü,
De ki, usul usul döğe, usul yuğura!
(Testi ile testici - 81)

Çeviri : Enver Gökçe

Dost Dost İlle Kavga ve Rubailer

ONA DAİR

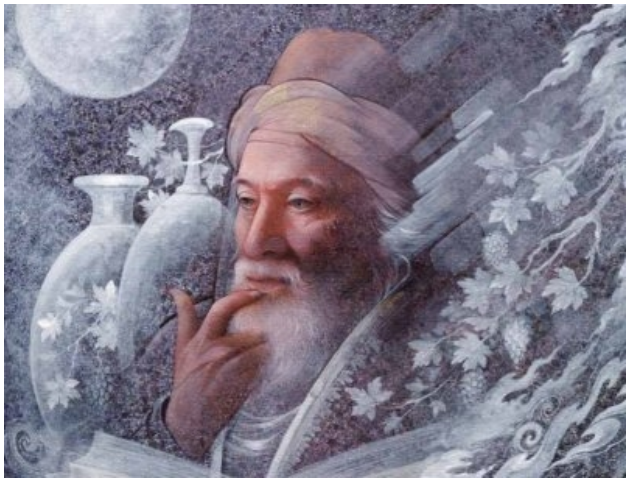

HAYYAM'I OKURKEN

1025 ile 1060 arasında doğduğu söylenir. Ölümü de 1121 ya da 1122'de. Babası bir çadırcı. Bu yüzden takma ad olarak ‘Hayyam’ı almış. Yazdığı Rubai’ler bin yıla yakın bir zamandır yeniliğini, tazeliğini koruyor. Yalnız Doğu şiirinde değil, Batı’da da hayranlık uyandıran bir şair sayılıyor. Bunu İngiliz doğubilimcisi Fitzgerald’a borçludur elbet. Fitzgerald yıllar süren bir çalışmayla Rubai’leri İngiliz diline kazandırmasa, Hayyam bu denli tanınmaz, yayılmazdı.

Fransız şairi Th. Gautier şöyle yazıyor: "Avrupa ortaçağın en karanlık dönemindeyken Hayyam’ın şiirlerindeki düşünce özgürlüğü, en ileri görüşleri dile getirmesi, insanı şaşırtıyor” Gautier’ye göre Hayyam’ın şiirleri kısa, özlü ve bir şimşek gibi etkileyicidir. Bilindiği gibi, Ömer Hayyam, yalnız bir rubai yazarı, yani bir şair değildir; o aynı zamanda matematikçi, gökbilimci ve felsefecidir.

Şair dostum A. Kadir, geçmişin büyük şairlerini, ‘Bugünün Diliyle' konuşturmasını sever. Yani, Mevlana gibi, Hayyam gibi, Fikret gibi şairler günümüzde yaşayıp bugünün

Türkçesiyle yazsaydılar, nasıl yazarlardı? Bunu o şairleri bugünün diliyle konuşturarak gösterir. Elbette ki tartışılacak bir konudur bu. Kimileri karşı çıkarlar, belki haklıdırlar, bir şair kendi yazdıklarının dışında yorumlanamaz, şiirleri yeniden yazılamaz. Yazılırsa bambaşka şiirler olur... Ama Kadir'in 'Bugünün diliyle' o şiirleri yeniden - aslındaki güzelliklere bağlı kalarak - yazması başka bir açıdan yararlıdır. Nedeni de, o eski zaman şairlerini, yeni bir yaşama kavuşturabilmesidir. Şiir başka dile çevrilemez, bunu biliyorum, kendi diline bile! Ama Kadir - ki usta bir şairdir - bu tür 'yeniden yazma' şiirlerde gerçek bir başarı kazanıyor, o şairleri yeni bir güçle yaşatıyor...

'Bugünün Diliyle Hayyam'ın 5. Baskısı önümde... Hayyam'ın şiirlerini 'yenileştiren' A. Kadir önsözde şöyle diyor:

"Hayyam' insana önem verir. İnsanın özgürlüğüne önem verir. Alçakgönüllülüğü, olduğu gibi görünmeyi, fikir ve vicdan özgürlüğüne bağlanmayı, yiğit bir yürek taşımayı, yalandan ve ikiyüzlülükten iğrenmeyi, insanın insana kulluk etmeden yaşamasını öğütler. 'Bir ekmek kapısı aç bana-Bir geçim yolu bulayım- Kula kulluk etmeden'. Hayyam söylüyor bunu... Bu ses onikinci yüzyıl insanının sesi. Sonra biz rahat rahat oturmuşuz, ona 'zevk ve safa 'iyş-ü nuş' şairi demiş çıkmışız." "Kapısız, damsız şu yuvarlakta - Bir sürü insanız, başıboş kimsesiz - Bu dünyaya istediğimiz gibi gelmedik - Bu dünyadan istediğimiz gibi gidemeyiz."

Ömer Hayyam'ın Rubai'lerinde 'şarap' baş yeri alır.

"Bu şarabı dilenci içti, bey oldu gitti - Bu şarabı tilki içti, aslan kesildi - Bu şarabı ihtiyar içti, oldu delikanlı - Delikanlı içti, ömrü bi uzadı, bi uzadı, bi uzadı"der...

"Bir elimizde Kuran, bir elimizde şarap tası - bir yanımız helâl, bir yanımız haram - Şu ham gökkubbe altında biz

neyiz? - Ne tam gâvur, ne tam Müslüman" der.

"İçmeyen insan ne anlar bu şarkıdan - Yaşamanın tadını ne bilir, yüzü paslı - Yeryüzü sevene ışıl ışıl ışıldar - Oysa sen tın tın ötersin - Sana bizim aşkımız bir şey demez - Ey içi kara, sersem yobaz!”

Hayyam, Tanrı’yla da sık sık konuşur, şöyle seslenir ona:

"Süsle, beze, lokum gibi ko karşımıza - Esmeri de, beyazı de, pembesi de - Baştan çıkar, yerlere ser bizi, öldür - Sonra çevir dört yanımızı bir sürü yasakla - Ona bakma, şuna bakma, buna bakma - Dolu tası eğri tut, ama içindekini dökme..."

Ya da:

"O gün başka işin yokmuş ki - Yetmiş iki millet çıkarmış komuşsun ortaya - Bir sürü soy sop çıkarmış komuşsun - Bense aşk soyuna bağlı doğmuşum sımsıkı - Bu ayrılık gayrılık neden diye sormuş durmuşum - Bu Müslümanlık bu gâvurluk neden - Aşk içinde erimek varken.”

"Bugünün Diliyle Hayyam” bizden biridir, bugünün içinde yaşayan bir şair, genç, yeni, çağdaş bir şair... "

Yaşadın, yaşadın, bin yıl yaşadın diyelim hadi - Sen bana sonunu de bunun sonunu - Şu yıkık dökük saraydan çekip gitmek değil mi? - Ha anlı şanlı bir sultansın, ha bir dilenci - Bir gün gelir ikisi de çıkar bir kapıdan.”

OKTAY AKBAL

Cumhuriyet, 25 Ekim 1984 / Taha Toros Arşivi, 001516737006

ÖMER HAYYAM / SABAHATTİN EYÜBOĞLU

Başucu betiklerimden biri oldu Hayyam, yeniden…
Gerçekte, okunup rafa dizilenlerin arasına girmedi hiç…
Uzanıp da alıvereceğim bir yerdeydi hep…
İşte yeniden başucu betiğim oldu…
Bunun Ömer Hayyam dışında iki nedeni var.

Birincisi, çevirenin Sabahattin Eyüboğlu olması… Onun gerçekten pırıl pırıl Türkçesinden okumak demek istediğim… Ancak Ömer Hayyam'ı doğru yansıtmaya özen gösterme çabasına saygı duyarak… Ne demek istediğimi aşağıda açıklayacağım.

İkincisi, Ömer Hayyam'ın mimar olması olasılığının bende uyandırdığı araştırma isteği…

Bunu ilk kez, yurt dışında çalışan, Orta Doğu Teknik Üniversitesi eski öğretim üyelerinden, onarım uzmanı mimar Alpay Özduran'dan duydum. Rastlantıyla Kıbrıs' ta karşılaştığımızda… Bu konu üzerine İngilizce yazdığı bir çalışmayı da vermişti bana.

Ben de, Ömer Hayyam'ı yeniden okuyup, bu olasılık üzerine bir im bulabilir miyim düşüncesiyle bir çalışma tasarla-mıştım.

Ama o günlerde öyle yoğundum ki, bir türlü buna sıra gelmedi.

Bu kez sayrılar evinde bu sürezi bulabilirim diye düşünerek, başladım yeniden Hayyam okumaya.

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlarından çıkan Sabahattin Eyüboğlu'nun çevirilerinin 15. baskısını aldım ele…

Aradığımı bulamadım. Ama daha araştıracağım…

Ancak çevirilerin ikinci önsözündeki, yapıtlarıyla unutulmaz Eyüboğlu' nun, çok önemli bir saptamasını sizinle paylaşabilmek istedim bugün.

O bölümü olduğu gibi alıntıyorum:

"……. Diyeceksiniz ki Hayyam Batılı da olsa bizim bildiğimiz bir şair. Bilmediklerimizi Türkçeye çevirmek dururken ne diye Hayyam? Şundan ötürü Hayyam ki, onu atalarımız konuşmadığı bir dille, hiç sevmediği insanların kafasıyla konuşturmuşlar. Şiirini halkın diliyle söyleyen Hayyam bizde halk düşmanlarının diliyle söylemiş. Onu bugünün anlayışıyla ve bugünün söyleşiyle Türkçeye çevirmek, Hayyam' ın atalarımıza anlatamadığı ilk dersi, düşündüğünü konuştuğu dille yazmak dersini hatırlatmak hiç de küçümsenecek bir iş değildir. ……"

Oldum olası çok önemli buldum ben bu konuyu… Dante de böyle yapmamış mı?

Benim de bir betiğimin adı şöyle: Anlamıyorlarsa Anlatamıyorsun.

Sabahattin Eyüboğlu'nun Hayyam çevirilerini okumamış olanlar varsa okumalılar bence. Bakın bakalım, bir ortaokul,

ya da haydi lise diyelim, öğrencisinin anlamayacağı bir dil mi?

Dante de böyle yapmamış mı?

Ben İtalyanca bilmiyorum ama bilenlerin söyledikleri, onun da bir manavın, bir kasabın, kısacası esnafın anlayacağı bir dille yazdığıdır. Bu elbette çok önemli!

Hele bu günlerde…

Evrensel, 04 Nisan 2016

*****

HAYYAM'IN DÖRTLÜKLERİ

Önceki yazımda Ömer Hayyam’ dan söz ettim. Sabahattin Eyüboğlu’ nun hepimizin anlayacağı duru Türkçesiyle aktardığı dörtlüklerinden, rubailerinden…

Onlardan söz edip de onları sizinle paylaşmamak olur mu?

Bu yanlışlığımı şimdi düzelteceğim. Yaptığım küçücük bir seçkiyi aktaracağım.

Bakın, görün, bu günkü beğeninizle bile nasıl yakın gelecekler size. Ayrıca günümüzle kimi koşutluklar saptarsanız o da sizin bileceğiniz siz.

İşte benim küçücük seçkim:

Felek ne cömert aşağılık insanlara!
Han hamam, dolap değirmen, hep onlara.
Kendini satmayan adama ekmek yok:
Sen gel de yuf çekme böylesi dünyaya!

Beni özene bezene yaratan kim? Sen!
Ne yapacağımı da yazmışın önceden.
Demek günah işleten de sensin bana:
Öyleyse nedir o cennet cehennem?

İnsan bastığı toprağı hor görmemeli:
Kim bilir hangi güzeldir, hangi sevgili.
Duvara koyduğun kerpiç yok mu, kerpiç?
Ya bir şah kafasıdır ya da vezir eli!

Bir geldi mi derin ölüm uykusu,
Biter bu dünyanın dedikodusu.
Ölenden bir haber beklerler insanlar:
Ne söylesin. Bilmez ki ne olduğunu!

Ferman sende, ama güzel yaşamak bizde:
Senden ayığız bu sarhoş halimizle.
Sen insan kanı içersin, biz üzüm kanı:
İnsaf be sultanım, kötülük hangimizde?

Girme şu alçakların hizmetine:
Konma sinek gibi pislik üstüne.
İki günde bir somun ye, ne olur!
Yüreğinin kanını iç de boyun eğme.

Dünya üç beş bilgisizin elinde;
Onlarca her bilgi kendilerinde.
Üzülme; eşek eşeği beğenir:
Hayır var sana kötü demelerinde.

Dedim: Artık bilgiden yana eksiğim yok;
Şu dünyanın sırrına ermişim çok.
Derken aklım geldi başıma, bir de baktım:
Ömrüm gelip geçmiş, hiçbir şey bildiğim yok.

Sevgiyle yoğrulmamışsa yüreğin
Tekkede, manastırda eremezsin.
Bir kez gerçekten sevdin mi dünyada
Cennetin, cehennemin üstündesin.

CENGİZ BEKTAŞ

Evrensel, 11 Nisan 2016

ÖMER HAYYAM ve RUBAİLERİ
HAYATI, SANATI, DÜNYA GÖRÜŞÜ

Sözlerime önce şu gerçeği açıklamakla başlamak isterim: Ben, Ömer Hayyam'ın rubailerini Türkçe yorumlarken değil, onunla ilgili araştırmaları yaparken zorlandım. Çünkü, nerede hangi kaynağa el attıysam Hayyam üstüne verilen bilgilerin birbirleriyle çeliştiğini gördüm. Bizde Hayyam rubailerini çevirip hakkında yorumlar yazanlar, onu genellikle kendi dünya görüşlerine, kendi anlayışlarına göre ele alırlar.

Son derece özgür düşünceli bir insan olan, rubailerinde bunu açıkça belirten Hayyam'ı bazı araştırmacılar, her halde yeteri kadar araştırmadıklarından olsa gerek, dindar ve mutasavvıf bir kişi olarak gösterecek kadar ileri giderler. Hiç kuşku yok ki, Hayyam'ın tanrı anlayışı, İslam dini hakkındaki yaklaşımı bazılarının anlatmak istedikleri Hayyam'dan çok farklıdır.

Bakara Suresi'nin ilk ayeti, Kuran için Bu, üzerinde şüphe olmayan kitaptır, der. Zâlik el kitabu lâ reybe... Hayyam'ın baş özelliği ise, şüpheci, kuşkucu oluşudur. Tevfik Fikret'in dediği gibi, Hayyam'a göre de şüphe bir nura koşmaktır. Bir rubaisinde şöyle der:

Tanrı sözü denilen o kitap Kuran bile,
Ara sıra okunur gene de besmeleyle.
Billur kadeh içinde her dem parlayan ayet,
Okunur gece gündüz, bitmeden dilden dile.

Şarabın damlasını bile yasaklayan İslam dini karşısında Hayyam pek çok rubaisini âdeta fanatizmle inatlaşırcasına şarabı övmek, onu yüceltmek için yazar:

Ben bu şarabı buruk, acı acı severim,
En çok da ramazanda cumaları içerim
Helâl üzüm suyunu doldurdum koca küpe
Tadına tat katmasını tanrıdan dilerim.

Hayyam'ın şarabı övüp yüceltmesine bakıp da onu gece gündüz içip zilzurna ayyaş dolaşan, başıboş, körkütük sarhoş biri sanmak çok yanlıştır. Şairliğinden önce bir bilgin olan Hayyam'ın şaraba bu övgüsü, bir damla içilmesinin bile yasaklanmasındaki mantıksızlığa karşıdır. Bir akıl, düşünce ve gönül adamı olan Hayyam, bu gibi akıl dışı düşünce ve davranışlara karşı çıkar. Onda düşünce her zaman inançtan önce gelmiştir.

Bugün biliyoruz ki, alkolün de, afyonun da tebabette önemli bir yeri vardır. Kararınca alınan kırmızı şarabın kan dolaşımına sağladığı fayda artık günlük gazete haberlerindendir. Ama inancı düşüncenin, vahyi aklın önünde tutan bir fanatik dindar cennete gireceği umuduyla alkol veya afyona karşı çıkar.

Hayyam, ağzına içki koymayan biri de değildir. Onun şiirlerinde sözünü ettiği şarap, çoklarının zorlama yorumuyla sembol diye kullandığı bir kelime olarak da görülmemelidir. Onun şiirlerinde sık sık sözünü ettiği şarap bildiğimiz, tanıdığımız alkollü içkidir. Yani eski deyimiyle meşrubat değildir, muskirat'tır.

Doğu şiirinde, özellikle de bizim Divan Edebiyatımızda şarap çok önemli bir yer tutar. Şaraptan söz edilmeyen gazel, kaside, murabba yok gibidir. Doğu şiirinin büyük ustaları Hafız'da, Sadi'de, Fuzuli'de, Baki'de, Nedim'de, hatta Şeyhülislam Yahya Efendi'de şaraba övgü dolu pek çok mısra vardır. Örneğin Baki'nin:

Baki yine mey içmeğe and içti demişler,
Divane midir bâde dururken içe andı?

beytinde şarap içmek varken and içilir mi demek ister. Tasavvufa yakın beyitleri de olan Baki aslında mutasavvıf bir şair değildir. Medresede yetiştiği halde yobazlara çatar, onları ince ince alaya alır. O, kadılıklarda bulunmuş, iki kere Anadolu, bir kere Rumeli kazaskeri olmuş, dinî mevkilerin en yükseği olan şeyhülislamlığa geçmesine ramak kalmış bir kimsedir.

Şeyhülislam Yahya Efendi'nin:

Zaman gelür yine zerrin kadeh alur eline,
Çemende nerkis-i şehlâ hemen bahar bahar.

beytinde de, zamanı gelince eline altın bir kadeh alıp baygın gözlü nerkis bahçelerinde daima bahar beklediğini söylemekten çekinmez.

Hele Fuzuli'nin:

Mey hababı gibi meyhanede bir ev tutuben,
İkd-î engûr ile bir araya baş çatuben,
Alsalar din ile dünyayı şaraba satuben,
Mest-î bedhûşu harabat-ı bîbak olalım.

deyişi vardır ki, zâhidleri çileden çıkarır. Bir de:

Dediler gam giderir bâde, çok içtim sensiz,
Gamı hicranıma müfid olmadı hep kan olmuş.

beytindeki yakınması ile sevgilisiz içilen badenin gam ve kasaveti gideremiyeceğini, gam ve kasavetinin kızıl şarabın rengi gibi kana bulandığını ne güzel belirtir.

Naili'nin:

Pelaspare-i rindî bedûş kâse bekef
Zekât-ı mey verilür bir diyare dek gideriz.

beyitinde söylemek istediği şudur:

Rintlik çulu omuzda, çanak elde olarak şarabın zekâtı verilen bir ülkeye kadar gideriz. Rintlik, yani hayatın tadını almadan gönül âlemine ilgisiz kalmanın manasızlığını belirten bu beyitte şair, şarabın zekâtı verilen bir diyar demekle, dünyadaki bütün iş ve hareketleri yalnız dinsel fanatizmin dar çerçevesiyle gören kaba sofuların, kara yobazların etkin olmadığı, şarabın gelişigüzel haram sayılıp yasak edilmediği, hatta yoksullara şaraptan zekât verildiği bir yeri kastetmektedir.

Bu yüzden şarap Doğu şiirinde bağnaz şeriat anlayışına karşı özgür düşünüşün bir simgesi, âdeta başkaldıran kızıl bayrağı gibidir. Divan Edebiyatı şairleri, hatta bazan Halk Edebiyatı ozanları (Dertli'de olduğu gibi) şarabın özünü anlamayan yobazlara karşı şiirlerinde daima en sert tepkiyi göstermişlerdir. İşte Hayyam'ın da şarap içip ona rubailerle övgüler düzmesi özgür düşüncenin bir yansıma biçimidir.

Dertli'nin:

Şarab-ı lâlinde ne keyfiyet var,
Söyletir efsane efsane beni...

deyişindeki güzellik, divan şairlerinin mısralarınyla yarışacak ustalıkla verilmiştir.

Divan ve tasavvuf edebiyatında sık sık sözü edilen şarabın tanrısal, mecazî anlamlarda, bazı beyitlerde böyle kullanıldığı da olur, ancak Hayyam'ın, Fuzuli'nin, Baki'nin, Nedim'in sözünü ettiği şarap tanrısal, mecazî değil, düpedüz şaraptır.

İslam'ın ilk dönemlerinde şarap için kesin bir yasak yoktu. Bakara Suresi'nin 216. ayeti şöyle der: Sana şarap ve kumarı sorarlar. De ki: İkisinde de hem büyük günah vardır, hem insanlara faydalar vardır. Onun için Hayyam bir dörtlüğünde bu yasağın mantıksızlığını açıklar:

Tanrı bize cennette şarap içeceksin der
Aynı tanrı dünyada şarabı haram eder
Hamza'nın devesini bir Arap okla vurmuş,
O Araba şarabı haram etmiş peygamber.

Daha sonra şarap İslamda menkıbelere dayanan bazı olaylar sebebiyle kesin olarak yasaklanmıştır.

Benim Hayyam'la tanışmam

Ellili yıllarda henüz orta okul öğrencisi idim. Zonguldak'ın on kilometre kadar doğusunda, deniz kıyısında yer alan, o zamanki nüfusu üç-dört bin olan küçücük Kilimli kasabasında oturuyorduk. İki fırını, birkaç bakkaliyesi, üç-beş kahvehanesi, bir halkevi, kısaltması o zamanlar E.K.İ. olan Kömür İşletmelerine ait bir sineması, eski ve yeni mahallesiyle bu kilim kadar küçücük bucakta bir de gazete, kitap satan küçük bir bayi vardı. Ramiz'in Mizah dergisi, sonra Yusuf Ziya Ortaç'ın Akbaba'sı, aylık Varlık dergisi, aynı derginin cep kitapları yayınlarından başka ara sıra

roman gibi kitaplar da satılırdı o bayide.

Dükkâna gazete, dergi, kitap filan almak için sık sık gider, bazı yayınlara göz gezdirirdim. Böylesi küçük kasabalarda hemen herkes birbirinin dostudur. Dükkân sahibi de arkadaşımızdı. Bir derginin ön yüzünde Cemal Yeşil'in çevirdiği rubailere rastlamıştım. Daha sonra başka bir dergide Yahya Kemal Beyatlı'nın harikulade Hayyam çevirileriyle karşılaştım. O zaman okuduğum şu dörtlük hafızama taşa kazınan bir kitabe gibi yerleşmişti:

Cennet ne cehennem ne gören yok a gönül,
Bir avdet edüp haber veren yok a gönül,
Ummîd ile korktuğumuz o şeylerden ki,
Bir nam ü nişâne gösteren yok a gönül!

Günümüzden nerdeyse bin yıl öncesinde bu cüretli mısraları kim söylüyordu? Çocukluğumuzda hepimizi cennet masalı ile avutup cehennem ateşiyle korkutmuyorlar mıydı? Hepimizin körpe beyinlerini cin, peri, melek, şeytan, zebani masallarıyla doldurup cehennemin gayya kuyusundaki kızgın ateşlerle yakıldıkça yeniden çıkacak derilerimiz sürekli tekrar yakılmayacak mıydı? Anlamadığımız Arapça duaları ezberleyip zamanlı zamansız okursak, o çocuk bedenimizin bir avuç midelerini temmuz güneşinin kavurucu sıcağında oruç bahanesiyle aç, susuz bırakırsak, öte dünyada böylece cenneti garanti edeceğimiz, altın kutular içinde bizlere hediyeler verileceği söylenmiyor muydu?

İşte o zaman bu mısralarla karşılaştığımda derin derin düşünmeğe başlamıştım. Gerçekten, gidip de kimsenin dönmediği, kimsenin görmediği bu âlem neresiydi? İnsanları daha kolay soyup soğana çevirebilmek için mi uyduruyorlardı bu masalları? Bunları düşünürken, bir yandan da Hayyam'ın diğer dörtlüklerini nerede

bulabileceğimi edebiyat meraklılarına soruyordum. Yeni rubailerini okudukça şiir, müzik, resim zevkim daha da gelişiyor, sanat-edebiyat dostları arasına katılıyordum.

Çağının ve çevresinin koyu bağnazlığı içinde böylesine cüretli mısraları söyleyebilecek bu bilge kişi kimdi? Çağlar boyunca inancın, hep düşüncenin önünde gittiği, insanlara ayıp olanın değil de günah olanın öğretildiği, gerçek değer yargısının pek güç ortaya çıkarılabildiği bir toplumda aklın öncülüğünü savunan, bir ciltte anlatılabilecek bir konuyu dört mısraya sığdıran bu rubai ustası nasıl bir insandı? Geçmiş yüzyıllarda yaşayan bütün büyük insanlar gibi onun da yaşamına birçok efsaneler, pek çok menkıbeler karışmış mıydı? Anlatılanlara inanmaktan, söylenilenlere güvenmekten çok, duyup işittiklerini akıl süzgecinden geçiren bu insan kendisine doğru diye belletilen şeylere, gökten indiği söylenen emir ve yasaklara, vahiy diye her ezberletilenlere, hadis diye her nakledilenlere inanıyor muydu? En azından bunlara kuşkuyla bakıyor, kafasından acaba diye sorular geçiriyor muydu? O, en büyük, en değerli hazinemiz olan akıl için ne diyordu? İşte bir dörtlüğünde:

Akıllı insanların sohbetinden geçilmez,
Aptalların içinden iyi insan seçilmez,
Akıllı insan sana ağu verse gene iç!
Akılsızın şerbeti bal olsa da içilmez.

diyordu. Demek ki, akla güveni tamdı. Demek ki, insan varlığının en büyük nimeti akla inanıyordu. Ama çevresi öyle aptallarla dolmuş olmalıydı ki, şu dörtlüğü de söylemekten kendini alamamıştı:

Akla değer veren yok akıllı hep dardadır,
Yazık cümle öküzler bugün itibardadır,

Aptallık yaftasını sırtına geçir de gel,
Aptalları akıllı sanan çok eşek vardır.

İkinci mısranın sonundaki itibardadır kelimesini iktidardadır şekline de sokabilirsiniz. Büyük şairler yalnız yaşadıkları çağı gözlemlemezler, bin yıl sonrasını da görürler.

AYDIN KARAHASAN

Not: Bu yazı, Aydın Karahasan'ın çevirisine ve hazırlığına 25 yılını verdiği, "Ömer Hayyam ve Rubaileri - Hayatı, Sanatı, Dünya Görüşü" adlı yayına hazırladığı kitap dosyasının sunuş bölümünün başlangıcıdır.

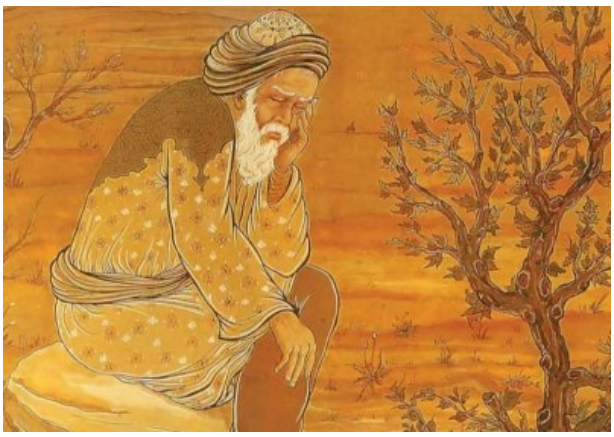

ÖMER HAYYAM'IN HAYATI ve "EFSANE"Sİ

Son asrın tanınmış Fransız şairlerinden ve akademi azasından müteveffa José Maria de Heredia'ya gazeteciler sormuşlar:

— Üstad, bu mevsimde neşredeceğiniz eser hangisidir?

— Hiç birisi...

— Nasıl? Başka kitabınız çıkmıyacak mı?

— Hayır. Ben bir tek eser neşrettim; hayatta, başka eser neşretmek fikrinde değilim.

De Heredia'nm "maksut eserse mısra - ı - berceste kâfidir" sözünü hatırlatan meşhur eseri "Trophées" ünvanlı şiir mecmuasıdır.

Böyle ufacık bir eserle dünya edebivat tarihine ismini ebediyyen hâkketmiş olanlardan biri de Hayyam'dır ki rübaileriyle kendisini kıyamete kadar andıracak bir âbide dikmiştir.

Hayyam'ın bu dörder mısralık şiirlerinin her birisi yükte hafif, bahada ağır birer pırlantadır ve büyük Türk dâhisi her rübaiye bir âlem, bir cihan sığdırmıştır.

Bu itibarla Hayyamın hikmet, tasavvuf ve felsefe komprimeleri gibi olan rübailerinin her birisi cildlere muadildir.

Her büyük adam gibi Hayyamın da hayatı efsanelerle süslenmiştir. Bahusus ki talebeliğinde arkadaşlık ettiği iki şahsiyetin tarihe karışmış olmaları da şairin ömrünü efsane tüllerine büründürmüştür.

İşte hayatı:

Muasır (Tezkere) lerde Hayyamdan bahis yoktur. Ovfi şairin vefatından takriben yüz sene sonra yani 1200 tarihine doğru yazdığı tezkeresinde ondan bahis bile etmez. Daha sonraları (Devlet Şah) tarafından yazılan eser bir başka şairi anlatırken ondan da tesadüfen bahsediyor. Hayyam hakkında biraz tafsilât bulmak için daha yakın asırlara kadar inmek lâzım geliyor. Onlar da şairden rivayet ve nakil suretiyle bahsederler.

Ömer Hayyam, on birinci asrın ortalarına doğru Horasan şehirlerinden Nişabur'un köylüklerinden birinde doğmuştur. Bazıları Hayyamın Bâbil şehirlerinden biri olan Şemsadda doğduğunu zikrederler. Doğum tarihi kat'î değildir. Fakat 1040 senesi olduğu tahmin edilivor. Babası İbrahimin san'atı çadırcılık olduğu için Hayyam da ilk zamanları babasının san'atına sülûk etmişti. Çadırcı mânasına gelen "Hayyam" mahlâsı şaire oradan alem olmuştur. Bu mahlâsa temas eden rübaileri de vardır.

Meselâ:

Hayyam! Tenet be hayme mimand rast
Sultan ruh est ve menzileş dar -ı - fenast
Ferraş - ı - ecel zi behr - i - diğer menzil
Ez pâ fkend hayme ki Sultan ber hast

(Hayyam! Senin vücudun tamamen bir çadıra benzer. Çadırda Sultan, ruhtur ve onun menzili ahrettir. Ecel hizmetkârı diğer bir menzil için sultan kalktı diye çadırı kökünden yıktı.)

Hayyam, Hicrî tarihle 430 senesinde doğduğu kasabayı terkederek Nişabura geldi. O zamanlar bu mamur şehir büyük medresesile bir ilim şehri idi. Nişabur üniversitesinin şöhreti dört tarafa yayılmıştı. Genç çadırcı çırağı bu ilim çerağına doğru gidiyordu. Nişabur medresesi memlekette bir çok ulema ve fuzelâ yetiştirmiştir. Ömer Hayyam tahsil için medreseye girdi, büyük bir aşk ile çalışmağa başladı.

Hücresinde kendisi gibi fakir iki talebe daha vardı. Üçü bir arkadaşlık sehpası kurdular, maişetlerini birleştirdiler. Hayyamın bu iki arkadaşı Ebül Kasım'la Hasan Sabbah'tır.

Üçü de birbirleriyle kardeşten ziyade sevişiyorlardı. Derslerini bitirdikten sonra hücrelerinde istikbale ait tasavvurlar yapıyorlardı.

Her birisi ayrı ayrı birer karakteri temsil eden bu üç arkadaşı tesadüf bir araya toplamıştı. Felekiyyat ve riyaziyat tahsil eden Hayyam. rindmeşreb, deryadil bir gençti.

Ebül Kasım, ahlâkı mazbut, yaşayışı muntazam, sağlam seciyeli bir delikanlı idi. Hasan Sabbah'a gelince son derece haris, servet ve kudrete düşkün önüne çıkacak her mânii alt üst edecek kadar azimli müthiş bir gençti.

Nişabur medresesinin müderrisi olan şeyh Muvaffakın sınıfında okuyan bütün talebenin pek az zaman zarfında büyük mevkilere eriştiklerine dair herkeste bir kanaat vardı. Bir gün gene böyle istikbale ait projeler yaparken Hayyam:

— Dünya ümit dünyasıdır. Eğer Allah nasip eder ve talih de yaver olursa inşaallah hepimiz âlî derecelere vasıl olacağız. Böyle olmayıp kaderin lütfü hepimize şâmil olmaz da ancak içimizden biri yüksek bir mansaba erişecek olursa diğerlerine yardım etmeğe ahdü peyman eylesun.

Buna evvelâ muvafakat eden Ebül Kasım olmuş, ondan sonra Hasan Sabbah da rıza göstermiş; üç arkadaş elele vererek birbirlerine zahir olacaklarına yemin etmişler ve tahsilleri bittikten sonra her üçü de memleketlerine dönmüşler..

İlk evvel tahsilinin semeresini toplayan Ebül Kasım olmuş. Selçûk hükümdarlarından Alp Arslanın nezdine gitmiş, bir müddet sonra hükümdarın kâtipleri meyanına dahil olmuş ve kendini sevdirmeğe muvaffak olarak Alp Arslanın hususî kâtipliğine kadar yükseldikten sonra nihayet Nizam - ül - Mülk ünvaniyle vezir olarak itibar ve izzeti günden güne artmış.

Ömer Hayyamla Hasan Sabbah bir türlü istedikleri mevkie erişememişler, fakrü zarurette kalmışlar. O zaman Hayyam, arkadaşına:

— Aramızda yemin ile mühürlediğimiz ahdü peymanı unuttun mu? Bugün koskoca bir devletin başında Nizam - ül - Mülk ünvaniyle bulunan Ebül Kasıma gidelim. Vâdini hatırlatalım.

İki arkadaş Alp Arslanın payitahtına gitmişler. Fakat vüzerat sarayından içeriye girmeğe muvaffak olamamışlar. Günlerce han köşelerinde süründükten sonra Hayyam:

— Böyle olmaz! demiş. Ebül Kasımın geçeceği yerde bekleyelim. Ben onun dikkatini celbetmenin yolunu bilirim.

Ertesi günü sadaret konağından saraya giden yolda beklemişler. Hayyam, yaverler, silâhşörler, muhafızlar arasında ilerleyen vezirin önüne doğru atılmış ve şu rübaiyi okumuş:

Ey dil zi zemane resm -i- ihsan metaleb
Vez gerdiş - i - devran ser - ü - saman metaleb
Derman talebi der - i- tü efzun kerded
Ba derd bisâz hiç derman metaleb

(Ey gönül! Zamaneden ihsan resmî isteme. Feleğin dönüşünden ser -ü- saman isteme. Derman istedikçe derdin artar. Derd ile uyuş, hiç derman isteme.)

Daha mederesede iken Hayyamın rübailerine kulağı alışık olan Nizam - ül - Mülk sefaletten, açlıktan hilâle dönen eski arkadaşlarını tanımış, maiyetine emir vermiş, derhal ikisini de vezirin sarayına götürmüşler, izâz ve ikram etmişler. Vezir, hükümdarın nezdinden avdet ettiği zaman ikisini de huzuruna çağırmış:

Şimdi ahdimize vefa edecek zaman geldi diyerek evvelâ Hayyama sormuş:

— Ömer! Sen ne istiyorsun?

Hayyam:

— Ben, demiş, derviş meşreb bir adamım. İşim aşka tapmak, hünerim şeydalık, san’atım gündüz ilmi felsefe ve tasavvufla meşgul olmak, gece de sabaha kadar iyşü nûş etmektir. İki günlük dünyaya meylü alâkam yoktur. Beni fakirden kurtar, vatanıma gönder. Senden başka birşey istemem.

Hasan Sabbah öyle söylememiş...

— Ben, iktidar isterim, mevki isterim..

Nizam - ül - Mülk ikisinin de arzularını yerine getirmiş.

Hasan Sabbah, sonraları müthiş ihtirası uğrunda Haşşaşin namiyle bir mezhep tesis edip müritlerine esrar içirmek suretiyle ölmeden evvel cenneti göstererek birçok hükümdarları öldürten adamdır.

Hayyamın hayatının bu safhasını bütün İranlı müverrihler bu suretle anlatırlar. Fakat asıl, bu efsaneyi ortaya atan Câmi'ut-Tevârîh sahibi Reşidüddin'dir.

Hayyam, ömrünün son senelerine doğru Nişaburda bir ziyafet tertip eder. Dostları ile ivsü nûş ederlerken birdenbire bir rüzgâr eser. Bütün şem'aları söndürür, şarab destilerini devirir, kırar. Hayyam bundan müteessir olarak şu rubaiyi söyler.

İbri -ı- mey - i - mera şikesti, Rabbî
Ber men der - i - iyşra bibesti, Rabbî
Ber hâk birihti mey - i - nab mera
Hakem be dihen! Meğer tü mesti? Rabbî.

(Benim içki destimi kırdın Yarabbi! Iyşü nûş kapısını benim üzerime kapadın Yarabbi! Benim (Mey - i - nab) ımı toprağa döktün. Ağzıma toprak dolsun. Yoksa sen de sarhoş musun Yarabbi!)

Bu asî rübaiyyi söyledikten sonra rivayete nazaran Hayyamın çehresi simsiyah olmuş. Mecliste bulunan dostları ve sevdiği güzeller bu hal karşısında korkarak kaçışmışlar. Hayyam biraz kendine gelmiş, bir ayna istemiş, çehresini böyle siyahlanmış görünce gülmüş ve şu rubaiyi söylemiş:

Na kerde günâh der cihan kist bigû!
V’an kes ki güneh nekerd çün zist bigû!
Men bed künemü tü bed mükâfat dihi
Pes fark - ı - meyan - ı - men ü tü çîst bigû!

(Cihanda günah işlememiş kimdir söyle.. Günah işlemeyen bir adam nasıl yaşayabilir, söyle. Ben kötülük ettim; sen de bana fena bir ceza verdin. O halde benim ile senin aramızdaki fark nedir? Söyle.)

Bu tövbe ve istiğfardan sonra Hayyamın çehresi gene eski rengini almış, tövbesinin kabul olunduğunu görünce şükran secdesine kapanmış ve ruhunu teslim etmiş. Bu Türk dâhisinin vefatı Hicrî tarihiyle 517 dir.

Nizam - ül - Mülk bir gün Hayyam ile bir bahçede otururlarken şair:

— Bilir misin? demiş ne istiyorum. Öldüğüm zaman öyle bir yere defnedileyim ki Sâba rüzgârı estikçe benim kabrimin üstüne çiçekler saçsın!

Nizam - ül - Mülk evvela bu söze ehemmiyet vermemiş. Fakat arkadaşının vefatından sonra kabrini ziyarete giden vezir tarihlerden naklen şöyle anlatıyor:

— Mezarı güllük, gülistanlık bir bağın kenarında idi. Meyva ağaçlarının dalları, üstü açık türbesinin duvarlarından içeriye uzanmışlardı. Kabrinin üstüne o kadar çiçek dökülmüştü ki merkadi bu allı beyazlı örtünün altında kaybolmuştu!

REFİ CEVAD ULUNAY
Taha Toros Arşivi, 001516733006

Not: Bu e-kitap Şiir Parkı sitesi tarafından ticari olmayan kişisel kullanımınız için yayınlanmakta olup onu bilgisayarınıza indirebilirsiniz ancak kopyalanması, gerçek veya elektronik ortamlarda yayınlanması, dağıtılması, ya da satılması hususu Türkiye Cumhuriyeti yasaları ve uluslararası yasalarla korunmaktadır ve telif hakları temsilcisinin önceden yazılı iznini gerektirir.

www.siirparki.com